

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 09 | pp. 326-330 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARNING MOLIYAVIY RESURSLARINI BOSHQARISH VA ULARDAN SAMARALI FOYDALANISH USULLARI

Parpibayev Dilmurod Odil o'g'li,
Xalqaro Nordik Universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslarini boshqarish va ulardan samarali foydalanish tamoyillari, usullari va bu boradagi iqtisodchi olimlarning qarashlari batafsil yoritib berilgan. Korxonalar faoliyatida moliyaviy resurslarining roli, iqtisodiy salohiyati va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish jarayoni tahlili amalga oshirilgan.

Kalit so'zlar: sanoat, moliyaviy resurslar, samaradorlik, iqtisodiy salohiyat.

Аннотация. В данной статье подробно описаны принципы и методы управления финансовыми ресурсами хозяйствующих субъектов и их эффективного использования, а также взгляды экономистов на этот счет. Проведен анализ роли финансовых ресурсов в деятельности предприятий, экономического потенциала и процесса повышения эффективности использования ресурсов.

Ключевые слова: промышленность, финансовые ресурсы, эффективность, экономический потенциал.

Annotation. This article describes in detail the principles and methods of managing the financial resources of economic entities and their effective use, as well as the views of economists on this matter. An analysis of the role of financial resources in the activities of enterprises, economic potential and the process of increasing the efficiency of resource use is carried out.

Keywords: industry, financial resources, efficiency, economic potential.

Kirish

Bugungi kunda korxonaning moliyaviy resurslarini boshqarishni takomillashtirish muammosi juda dolzarb hisoblanadi va korxonalar rahbarlari va moliya-iqtisod fanlari sohasidagi mutaxassislarning e'tiborini tobora ko'paytirmoqda, chunki korxonalar rivojlanishi moliyaviy resurslar uning mavjudligi va ulardan samarali foydalanishga bog'liq.

Korxonaning moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini tahlil qilish boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zaruriy komponent hisoblanadi. Korxonalar faoliyatida moliyaviy resurslardan keyingi foydalanish bo'yicha qarorlarni qabul qilish samaradorligi tahlilning batafsil va sifatiga bog'liq.

Hozirgi vaqtda beqaror bozor iqtisodiyoti sharoitida moliyaviy resurslardan samarali foydalanish masalasi ham davlat, ham xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun eng muhim masalalardan biri hisoblanadi.

Iqtisodiyotning turli tarmoqlari va umuman jamiyatning samarali rivojlanishi bevosita moliyaviy resurslarni jalb etish va ulardan xo'jalik yurituvchi subyektlar tomonidan oqilona foydalanishga bog'liq. Shu sababli moliyaviy resurslarni boshqarishni samarali tashkil etish, ular yordamida korxonaning ishlab chiqarish salohiyatini oshirish, shuningdek, joriy xo'jalik faoliyatini moliyalashtirish zarur.

Adabiyotlar tahlili

Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliyaviy resurslarining mazmuni bilan bog'liq tadqiqotlarda ushbu kontseptsyaning noaniqlik va ba'zan qarama-qarshi talqinlari mavjud. Moliyaviy resurslarning mohiyatini aniq va asosli ko'rib chiqish nafaqat nazariya, balki moliyaviy resurslarni boshqarish amaliyoti uchun ham katta ahamiyatga ega.

Iqtisodchi-olim M.V.Romanovskiyning fikricha, korxonaning moliyaviy resurslari - "korxonaning barcha turdagi faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan aktivlarni shakllantirish uchun to'plangan barcha mablag'lar manbalari, hamda o'z daromadlari, jamg'armalari va kapitali hamdir.

Pavlova L.N. moliyaviy resurslarni "to'lovlar va hisob-kitoblar bo'yicha joriy majburiyatlarni bajargandan so'ng korxonada ixtiyorida qoladigan kengaytirilgan takror ishlab chiqarishni moliyalashtirishning shaxsiy manbalari" deb hisoblaydi.

Iqtisodchi-olim Blank I.A korxonaning moliyaviy resurslari - bu "qo'shimcha ravishda jalb qilingan va qayta investitsiya qilingan naqd pulga qo'shimcha ravishda jalb qilingan, qayta investitsiya qilingan, deterministik rejalashtirish davrida uning kelgusi rivojlanishini moliyalashtirish uchun mo'ljallangan, shakllanishi va ishlatilishi korxonada tomonidan mustaqil ravishda nazorat qilinadigan mablag'lar" sifatida belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada mavzu buyicha turli horijiy adabiyotlar o'rganilgan. Amaliy tahlillarda rasmiy statistik ma'lumotlar hamda statistik kuzatish, taqqoslama tahlil, mantiqiy fikrlash statistik jadval va grafik, solishtirma tahlil kabi usullardan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar

Moliyaviy resurslar davlat, yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan jamg'arish va mablag'larni jalb qilish yo'li bilan shakllanadigan, ko'paytirish, hodimlarni moddiy rag'batlantirish, ijtimoiy ehtiyojlarni, mudofaa va davlat boshqaruvi ehtiyojlarini qondirish maqsadlarini amalga oshirish uchun mo'ljallangan pul daromadlarini ifodalaydi.

Korxonaning moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini tahlil qilishni analitik asoslash va boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonining muhim tarkibiy qismi sifatida qaraladi. Korxonaning moliyaviy resurslarini boshqarish jarayonida qabul qilingan qarorlarning samaradorligi va ularni amalga oshirish darajasi va sifatiga bog'liqdir.

Tashkilotning moliyaviy resurslarini boshqarish - bu ularni samarali shakllantirish, taqsimlash va iqtisodiy faoliyat jarayonida foydalanishni ta'minlash bilan bog'liq boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish va amalga oshirish tamoyillari va usullari tizimi.

Korxonada moliyaviy resurslarni samarali boshqarish bir qator tamoyillarni amalga oshirish orqali ta'minlanadi, ularning asosiylari:

– tizimli shakllantirish. Korxonaning moliyaviy resurslarini boshqarish, boshqaruv qarorlarini samarali ishlab chiqish va amalga oshirishni ta'minlaydigan yagona o'zaro bog'langan elementlar to'plami sifatida shakllantirilishi kerak;

– tashkilotning moliyaviy rivojlanishining strategik maqsadlariga e'tibor qaratish. Moliyaviy resurslarni shakllantirish va ulardan foydalanish sohasidagi muayyan loyihalar qanchalik samarali ko'rinmasin, agar ular tashkilotning moliyaviy rivojlanishining strategik maqsadlari va yo'nalishlariga zid bo'lsa, ularni rad etish kerak;

Moliyaviy resurslarni boshqarish jarayonida tashkilot, birinchi navbatda, ularning ichki manbalardan maksimal darajada shakllanishini ta'minlashi kerak;

– yuqori boshqaruv dinamizmi. O'tgan davrda moliyaviy resurslarni shakllantirish va ulardan foydalanish sohasida qabul qilingan boshqaruv qarorlarining samaradorligi har doim ham tashkilot rivojlanishining keyingi bosqichlarida bir xil ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin emas. Shuning uchun moliyaviy resurslarni boshqarish tashqi va ichki moliyaviy muhit omillarining salbiy ta'siriga javob berishning yuqori dinamikasi bilan tavsiflanishi kerak;

– qabul qilingan boshqaruv qarorlarining qonuniyligi. Ushbu tamoyil zarur ma'lumotlarni olishning butun tizimi amaldagi qonunchilik asosida amalga oshirilishi va amaldagi qoidalarga zid kelmasligi kerakligini anglatadi.

Hisobot davrida moliyaviy resurslarni shakllantirish va ulardan foydalanish holatini tahlil qilishning asosiy maqsadi ularni shakllantirish imkoniyatlarini baholash va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish uchun zaxiralarni aniqlashdir. Tahlilning muhim elementi tashkilotning moliyaviy resurslarini shakllantirish va ulardan foydalanish xavfini, shuningdek ularni zararsizlantirish bo'yicha chora-tadbirlar samaradorligini baholashdir.

Tashkilotning moliyaviy resurslariga bo'lgan umumiy ehtiyojni aniqlash quyidagi xususiyatlarni hisobga olgan holda rejalashtirish davrida ulardan kutilayotgan foydalanish asosida amalga oshiriladi. Agar moliyaviy resurslarni shakllantirish imkoniyatlari past rentabellik va kreditga layoqatligi tufayli cheklangan bo'lsa, u holda ularning hajmi ushbu salohiyat doirasida shakllanadi. Agar ularni shakllantirish potentsiali ancha yuqori bo'lsa, moliyaviy resurslar hajmi mo'ljallangan foydalanish sohasidan kelib chiqqan holda shakllantiriladi.

Moliyaviy resurslarni boshqarishning yakuniy bosqichi moliyaviy nazorat bo'lib, u moliyaviy resurslarni shakllantirish va ulardan foydalanish bo'yicha boshqaruv qarorlarini amalga oshirish bilan bog'liq. Moliyaviy nazorat qabul qilingan boshqaruv qarorlari natijalarini doimiy monitoring qilish asosida amalga oshiriladi. Monitoring natijalariga ko'ra, agar kerak bo'lsa, ko'zlangan maqsadlarga erishishga qaratilgan ilgari qabul qilingan boshqaruv qarorlariga tuzatishlar kiritiladi.

Moliyaviy resurslarni boshqarishning eng muhim muammolaridan biri xorijiy boshqaruv usullarining mamlakat iqtisodiyotining zamonaviy sharoitlariga etarlicha moslashtirilmaganligi bo'lib, bu xorijiy tajribadan amaliy foydalanishda muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Xorijiy iqtisodchilar tomonidan ishlab chiqilgan moliyaviy resurslarni boshqarishning ko'plab modellari xorijiy mamlakatlarda mahalliy hisob va buxgalteriya hisobida qo'llaniladigan ko'rsatkichlarning taqqoslanmasligi sababli mahalliy tashkilotlar amaliyotida qo'llanilmaydi. Bundan tashqari, xorijiy tajribadan

foydalanish xalqaro moliyaviy hisobot standartlarida qo'llaniladigan ko'rsatkichlarni tushunish bilan uzviy bog'liqdir. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari sohasidagi mutaxassislar malakasining yetarli emasligi xorijiy tajribaga asoslangan moliyaviy resurslarni boshqarish sohasida samarali va asosli qarorlar qabul qilish imkonini bermayapti.

Moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini baholashdan maqsad moliyaviy resurslardan foydalanish va boshqarishning yanada ilg'or usullarini joriy etish orqali korxonada faoliyati samaradorligini oshirishdan iborat.

Moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini baholashning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

1) korxonaning moliyaviy holatini tahlil qilish, natijada uning muammo tomonlarini izlash va ularning paydo bo'lish sabablarini o'rganish;

2) korxonaning moliyaviy holatini, moliyaviy barqarorligini va to'lov qobiliyatini yaxshilash imkoniyatlarini izlash;

3) moliyaviy resurslardan samaraliroq foydalanish va korxonaning moliyaviy holatini barqarorlashtirishga qaratilgan muayyan chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish;

4) potentsial moliyaviy natijalarni prognozlash va resurslardan foydalanishning turli xil alternativlari uchun moliyaviy holat modellarini yaratishdir.

Moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini baholashning asosiy usullari:

1) rentabellik ko'rsatkichlarini hisoblash usuli;

2) Moliyaviy koeffitsientlarni tahlil qilish usuli;

3) Moliyaviy resurslar qiymatini baholash usuli.

Daromadlilik ko'rsatkichlarini hisoblash bizga umuman korxonada faoliyatini va uning rentabelligini tavsiflash imkonini beradi. Rentabellik ko'rsatkichlari foydadan ko'ra to'liqroq korxonada faoliyatining yakuniy natijalarini tavsiflaydi, chunki ularning qiymati samara va iste'mol qilingan resurslar o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi, shuning uchun natijaning o'zini emas, balki boshqaruv samaradorligini baholashga imkon beradi. Bu usuldan foydalanilganda xo'jalik yurituvchi sub'ektning aktivlarining rentabelligi, ishlab chiqarish va sotish jarayonlari rentabelligi, uzoq va qisqa muddatli aktivlar rentabelligi, investitsiyalar rentabelligi kabi ko'rsatkichlar hisoblanadi.

Moliyaviy koeffitsientlarni tahlil qilish usuli korxonaning moliyaviy faoliyatining turli ko'rsatkichlari nisbatini hisoblashga asoslanadi. Hisoblangan ko'rsatkichlar standartlar bilan, bir necha yillardagi dinamikada yoki ushbu sanoatning boshqa korxonalarining o'rtacha ko'rsatkichlari bilan taqqoslanadi.

Moliyaviy menejmentda ko'pincha quyidagi nisbatlar qo'llaniladi:

- korxonaning moliyaviy barqarorligi, to'lov qobiliyati va likvidligini baholash koeffitsientlari;

- aktiv va kapital aylanmasini baholash koeffitsientlari.

Moliyaviy resurslar tannarxini baholash usuli korxonada aktivlari qiymatini hisoblash bilan asoslanadi, bu operatsion faoliyatning rentabelligi o'lchovidir ya'ni ishlab chiqarilgan mahsulot va xizmatlar, jalb qilingan yangi ob'ektlardan foydalanganlik uchun to'lanishi kerak bo'lgan foyda qismini belgilaydi.

Ushbu usuldan foydalanganda korxonalar aktivlari va ustav kapitali qiymati, bank krediti, qisqa muddatli to'lov va obligatsiyalar chiqarish ko'rinishidagi qarz kapitali qiymati, moliyaviy lizing qiymati uning maksimal samaradorligi hisoblanadi .

Xulosa va takliflar

Shunday qilib, yuqoridagi barcha usullardan bir vaqtning o'zida foydalanish korxonaning moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini eng to'g'ri baholashni ta'minlaydi va natijada moliyaviy siyosat sohasida boshqaruv qarorini qabul qilish vaqtida to'g'ri fikr yo'nalishini ta'minlaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish korxonaning muhim vazifasi bo'lib, uni amalga oshirish korxonaning to'lovga qodir, moliyaviy barqaror va yuqori raqobatbardosh bo'lishiga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Романовский, М.В. Корпоративные финансы: учебник для вузов / М.В. Романовский, А. Вострокнутова. - СПб. Питер, 2011. — 592 с.
2. Павлова, Л.Н. Финансовый менеджмент : учебник / Л.Н. Павлова .— 2-е изд., пере- раб. и доп. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2015.— 275 с.
3. Бланк, И.А. Основы финансового менеджмента: в 2 т. / И.А.Бланк. – 4-е изд., стер. – М.: Омега-Л, 2012.
4. Economics of the enterprise: Textbook for universities / ed. prof. V.Ya. Gorfinkel, prof. V.A. Shvandar. – 4th ed., revised. and additional – М.: UNITIDANA, 2017. – 670 p.
5. Lipchii, K. I. Evaluation of the effectiveness of the use of financial resources of the organization of the agrarian sector of the region / K. I. Lipchii // Scientific journal of KubSAU. - 2013. - No. 89 (05). - S. 1157-1169.
6. Lapusta, M.G. Finances of organizations (enterprises): textbook / M.G. Lapusta, T. Yu. Mazurina, L. G. Skamai. – М.: INFRA-M, 2018. – 575 p

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

